Заедно в час

Изх. № 812/28.08.2026

До Димитър Здравков,
Председател на Комисията по образование и наука в 52. Народно събрание

До народните представители,
Членове на Комисията по образование и наука в 52. Народно събрание

***Относно**: Становище на фондация "Заедно в час" по Законопроект за изменение и допълнение на Закона за предучилищното и училищното образование № 52-654-01-103, внесен на 22.07.2026 г. от Елисавета Белобрадова и група народни представители*

Уважаеми г-н Здравков,
Уважаеми народни представители,

Фондация „Заедно в час" работи за това всяко дете в България да има достъп до качествено образование, независимо от мястото, на което живее, семейната среда, майчиния език или социално-икономическия му статус. Вече повече от 15 години работим с учители, директори и училищни екипи в цялата страна, разработваме практически ресурси и обучения и подкрепяме усилията за системно повишаване на качеството на преподаване и учене.

Приветстваме факта, че Законопроект № 52-654-01-103 поставя едновременно няколко от важните системни въпроси пред българското образование: как дефинираме качественото образование и равния достъп до него, какви компетентности трябва да развива училището, как подкрепяме децата още в най-ранна възраст, как осигуряваме ефективна езикова подкрепа, как развиваме педагогическите специалисти и как превръщаме управлението на качеството от административен процес в инструмент за подобрение.

Подкрепяме голяма част от предложените промени. Наред с това смятаме, че някои от тях могат да постигнат търсения ефект единствено ако бъдат последвани от последователни промени в държавните образователни стандарти, учебните програми, първоначалната подготовка и продължаващата квалификация на педагогическите специалисти, атестирането и управлението на качеството.

1. Медийна грамотност и критическо мислене като цели на образованието

Подкрепяме предложението развиването на медийна грамотност и критическо мислене да бъде изрично включено сред основните цели на предучилищното и училищното образование. Законопроектът предвижда именно такова допълнение в чл. 5 от ЗПУО.

Това не е допълнителна или периферна задача на съвременното училище. Децата растат в среда, в която ежедневно трябва да разграничават факт от мнение, надежден източник от манипулативно съдържание, аргумент от внушение и автентично съдържание от все по-убедителни изображения, видео и текст, създадени или променени с изкуствен интелект.

„Заедно в час“ последователно застъпва разбирането, че медийната грамотност не следва да бъде ограничавана до единични часове или отделен предмет, а трябва да се развива системно през целия учебен процес. Критичното мислене, търсенето и оценяването на информация, разпознаването на дезинформация и способността за аргументирана преценка са умения, които учениците трябва да упражняват многократно в различни предметни области.

Необходимостта е още по-видима на фона на резултатите от международните изследвания, които показват сериозни затруднения на значителна част от българските ученици с четене с разбиране, логическо мислене, аргументиране и прилагане на знания в нов контекст.

Следващата необходима крачка е тази цел да намери реално отражение в учебните програми. Самото записване на „медийна грамотност“ и „критическо мислене“ в закона няма да промени преживяването на ученика в класната стая. Нужно е ясно да се определи как тези компетентности се развиват постепенно от предучилищна възраст до края на средното образование, как се интегрират в различните предмети и как учителите се подготвят да ги преподават и оценяват.

Опитът на „Заедно в час“ показва, че учениците могат да развиват тези умения чрез автентични задачи: проверка на твърдения и източници, разпознаване на дезинформация, създаване на съдържание, аргументиране на позиции и анализ на различни гледни точки.

2. Равен достъп, качествено образование и благополучие

Подкрепяме предложението в ЗПУО по-ясно да бъдат дефинирани **равният достъп до качествено образование, качественото образование и благополучието на децата и учениците**. Законопроектът свързва качественото образование не само с академичните резултати, а и с цялостното развитие, приобщаващата и безопасна среда, подкрепящата институционална култура и професионалната квалификация на педагогическите специалисти.

Дефинициите в закона обаче са само началото. Следващата задача е те да бъдат преведени в работещи стандарти и практики.

Това предполага промени поне в четири взаимосвързани области:

- първоначалната подготовка на учителите и директорите;
- продължаващата им квалификация;
- системата за атестиране;
- управлението и мониторинга на качеството на ниво училище, РУО и национална система.

Ако законът определя като качествено образование такова, което развива всяко дете и осигурява благополучие, тогава същите критерии трябва да присъстват в начина, по който обучаваме учителите, оценяваме работата на педагогическите специалисти и директорите и преценяваме качеството на работата на институциите.

3. Прецизиране на приема след VII клас и ролята на националното външно оценяване

Подкрепяме необходимостта от **преосмисляне на системата за прием след VII клас**. Настоящият модел създава силен натиск върху учениците и семействата и превръща резултата от стандартизирано оценяване в решаващ фактор за последващия образователен път на детето.

Смятаме обаче, че промяната трябва да бъде част от **по-цялостно преосмисляне на ролята на националното външно оценяване**.

Основната функция на НВО следва да бъде диагностична: да дава надеждна информация за това какво учениците знаят и могат, кои компетентности са усвоени и къде системата, училището и конкретният ученик имат нужда от допълнителна подкрепа.

Когато един и същ инструмент едновременно трябва да диагностицира качеството на образованието и да класира учениците за прием, между двете цели възниква напрежение. Високият залог променя поведението на всички участници: учениците и родителите се фокусират върху подготовката за конкретния формат на изпита, училищата са под натиск за резултати, а частните уроци се превръщат в значим фактор за представянето. Така резултатите все по-трудно могат да бъдат интерпретирани единствено като отражение на качеството на преподаването и ученето в училище.

Затова препоръчваме **НВО постепенно да се освободи от функцията си на основен механизъм за класиране** и да се развива като инструмент за диагностика и управление на качеството. Това би позволило оценяванията да измерват по-широк кръг компетентности, да се провеждат по повече предметни области и, когато е подходящо, върху представителни извадки, без да създават излишен стрес за всяко дете и семейство.

Паралелно с това системата за прием след VII клас следва да бъде преразгледана така, че да не зависи в толкова висока степен от един тип стандартизирано оценяване. Необходим е по-справедлив модел, който да намалява ролята на семейните ресурси и частните уроци и да дава на учениците повече от една възможност да демонстрират своите знания, умения и потенциал.

4. Ранното детско развитие като част от образователната политика

Силно подкрепяме по-ясното включване на ранното детско развитие в ЗПУО.

Предложенията разглеждат ранното детско развитие като интегрирана политика, която включва физическото, познавателното, езиковото, социалното, емоционалното и творческото развитие и изисква координация между образователната, здравната и социалната система.

Това е необходима промяна. Основите на ученето, езиковото развитие, саморегулацията, социално-емоционалните умения и отношението към света се поставят много преди първия учебен ден.

УНИЦЕФ последователно подчертава, че ранното детство е периодът, в който се изграждат основите на здравето, ученето, поведението и личностното развитие. Особено критични са първите години, когато развитието е изключително чувствително към качеството на средата и взаимоотношенията около детето.

Затова разглеждаме включването на ранното детско развитие в ЗПУО като важна основа за изграждането на последователна политика от раждането до училищна възраст. Особено важно е тя да не бъде ограничена до достъпа до услуга, а да поставя въпроса и за **качеството на преживяването на детето, подготовката на специалистите и ранното идентифициране и подкрепа на потребностите му.**

5. Езикова подкрепа за деца и ученици, които не владеят достатъчно добре български език

Приветстваме подробната регламентация на езиковата подкрепа в законопроекта. Недостатъчното владеене на езика на преподаване поставя учениците в значително неравностойно положение: те трябва едновременно да овладяват учебното съдържание и езика, чрез който то се преподава.

Затова подкрепяме принципа езиковата подкрепа да се определя според индивидуалните потребности и степента на владеене на български език, а не единствено според формални характеристики на детето.

Особено важно е изричното изискване подкрепата да се организира при спазване на принципите на приобщаване и недискриминация.

То е необходимо именно защото съществува реален риск децата, нуждаещи се от езикова подкрепа, да бъдат трайно отделени от връстниците си. Подобно отделяне може да затрудни овладяването на езика, социалното включване и чувството за принадлежност и в крайна сметка да увеличи риска от преждевременно отпадане.

Езиковата подкрепа трябва да бъде **мост към пълноценно участие в общата училищна среда, а не паралелна образователна пътека.**

Подготовката на учителите е ключова

Затова особено силно подкрепяме предложението **педагогическите специалисти, които предоставят езикова подкрепа, да имат квалификация за преподаване на български като втори език**, както и подкрепата да бъде координирана с мерките по приобщаващо образование и образователна интеграция.

Това е една от най-съществените предпоставки мярката да работи.

Материали, разработени и използвани от „Заедно в час“ и експерти по многоезичие, показват, че преподаването на български като втори език изисква специфични компетентности: разбиране на многоезичното развитие, оценяване на езиковото ниво, познаване на специфични трудности в българския език, стратегии за речниково и граматично развитие и умение езиковата подкрепа да бъде интегрирана в различните учебни предмети.

В България вече съществуват качествени практики и ресурси, сред които наръчници за интегрирана езикова подкрепа, „Математика с граматика“, специализирани материали за четивна грамотност и практически инструменти за преподаване на деца с различен майчин език.

Препоръчваме МОН да направи системен преглед и оценка на тези ресурси и **да разпространи доказано работещите подходи в цялата система**, вместо всяко училище да започва от нулата.

Участие в общия училищен живот

Подкрепяме предложението децата и учениците, които получават езикова подкрепа, да могат да участват във всички форми на обща подкрепа за личностно развитие, извънкласни дейности, занимания по интереси и целодневна организация.

Това има образователна, но и силна социална стойност. Езикът се усвоява чрез взаимодействие, съвместни дейности, игра, разговор и принадлежност към общността, а не само чрез формални упражнения.

Специализирани учебници и учебни помагала

Подкрепяме и изричното предвиждане на **учебници и учебни помагала за усвояване на българския книжовен език като втори език.** Ефективната подкрепа не може да се основава единствено на същите материали и методи, използвани с деца, за които българският е първи език.

Целодневна организация и хранене

Положително оценяваме и предложението за учениците от езиковите класове да се осигуряват **целодневна организация на учебния ден и обедно хранене**.

Това създава повече време за учене и взаимодействие в езикова среда, но има и важна функция за равния достъп. Част от децата, които имат нужда от езикова подкрепа, се намират и в социално уязвима среда. За

тях достъпът до структурирана целодневна подкрепа и хранене може да бъде съществен фактор за редовното посещение и задържане в училище.

6. Законова регламентация на ролята на образователния медиатор

Подкрепяме включването на образователния медиатор в ЗПУО.

Законопроектът дефинира ролята му като връзка между учители, родители, ученици и местната общност и му възлага функции, свързани със задържането, участието и подкрепата на учениците.

В редица училища образователните медиатори вече изпълняват ключова функция, особено при работа със семейства, които имат ограничен контакт или ниско доверие към институциите. Добрата медиация помага на училището не само да реагира при отсъствия, а да разбере причините зад тях и да изгради партньорство със семейството.

Регламентирането на професията трябва да бъде съпроводено с ясни функции, компетентностен профил, възможности за обучение и устойчиво финансиране.

7. Представител на работещите в институцията в комисията за избор на директор

Подкрепяме предложението в комисията за конкурс за директор да бъде включен представител, избран от работещите в съответната образователна институция.

Директорът е не само административен ръководител, а лидер на професионална общност. Способността му да развива екипа, да създава култура на високи очаквания и доверие и да изгражда споделена посока е пряко свързана с качеството на образованието.

Участието на представител на институцията може да даде на комисията ценна перспектива за конкретния училищен контекст и едновременно с това да увеличи доверието към процедурата.

8. Мандатност на директорите

Не подкрепяме предложението директорите да бъдат назначавани за четиригодишни мандати.

Споделяме целта зад предложението: директорът да бъде периодично оценяван и длъжността да не се превръща в практически безсрочна позиция без реална отчетност.

Не смятаме обаче, че изтичането на фиксиран период е най-добрият инструмент за постигане на тази цел.

Промяната в едно училище изисква години последователна работа с ученици, учители, родители и местна общност. Съществува риск фиксираният мандат да насърчи по-краткосрочно планиране или да понижи мотивацията за дългосрочни промени в края на мандата.

Налице е и практически проблем с кадровото обезпечаване на системата. В част от регионите и към момента конкурсите привличат ограничен брой кандидати, а значителен брой директори са в или близо до пенсионна възраст или изпълняват длъжността временно.

По-важният механизъм за отчетност според нас е качественото и обективно атестиране на директорите. Ако директорът системно не управлява институцията ефективно, системата трябва да може да установи това и да предприеме действия независимо дали са изминали две, четири или десет години. И обратно, доказано ефективният директор не следва автоматично да губи позицията си само защото е изтекъл определен срок.

По-високо качество на училищното управление ще се осигури и при **по-висока летва за кандидатите за длъжността директор** - на база професионални качества, както и гарантиране на обективност на комисията по избор.

9. Качествено атестиране на педагогическите специалисти и директорите

В тази връзка **силно подкрепяме предложените промени в атестирането.**

Законопроектът предвижда оценката да не може да се основава единствено на документи и количествени показатели, а задължително да включва качествени методи, наблюдение, оценка на ефективността на преподаването и управлението и други релевантни източници на информация.

Това е важен принцип.

Качеството на преподаването не се вижда в броя сертификати в професионалното портфолио. То се вижда в класната стая: какво правят учениците, как учителят проверява разбирането им, как адаптира преподаването, как развива мисленето им и дали те напредват.

Същото важи и за директорите. Качеството на управлението се вижда в развитието на педагогическия екип, училищната култура, резултатите и благополучието на учениците, способността за използване на данни и подобряване на преподаването.

Подкрепяме и идеята резултатите от атестирането да служат не само за кариерно развитие, а и **за насочване към конкретна квалификация и подкрепа и за поощряване на високото професионално представяне.**

Особено положително е и въвеждането на конкретни мерки при най-ниска атестационна оценка, включително анализ на причините, план за подобрение, насочване към обучение и наставничество и повторно оценяване.

Това превръща атестацията от административен ритуал в потенциален инструмент за професионално развитие.

10. Качество и мониторинг на програмите за квалификация

Подкрепяме въвеждането на рейтингова система на програмите за обучение и система за мониторинг на тяхното качество и приложимост. Законопроектът предвижда резултатите от мониторинга да се използват за подобряване на квалификационната система и при определени случаи да водят до последствия за програми, които системно не постигат необходимото качество.

През последните години системата инвестира значителни публични и училищни ресурси в квалификация на педагогическите специалисти. Самото участие в обучение обаче не гарантира промяна в преподаването.

Истинският въпрос е **какво се променя след обучението**: прилага ли учителят наученото, подобрява ли практиката си и води ли това до по-добро учене на учениците.

Затова оценяването на програмите трябва да отчита не само удовлетвореността на участниците непосредствено след обучението, а и качеството на съдържанието, експертността на обучителите и приложимостта на наученото в реална училищна среда.

Подкрепяме и разширяването на регистъра с програми, разработени от **специализирани обслужващи звена, висши училища и научни организации.**

11. Методическата подкрепа като съществена функция на РУО

Силно подкрепяме по-ясното регламентиране на методическата подкрепа като функция на регионалните управления на образованието.

Законопроектът предвижда тази подкрепа да включва консултиране, наблюдение и обсъждане на педагогическата практика, подпомагане при планирането и провеждането на учебни часове, споделяне на добри практики и подкрепа при прилагането на държавните образователни стандарти.

Това е важна промяна в посоката, в която трябва да се развива ролята на РУО.

Училищата имат нужда не просто от контрол дали даден документ съществува, а от професионален партньор, който може да им помогне да подобрят преподаването и управлението си.

Необходимо е постепенно преминаване от култура на проверка на съответствието към култура на подкрепа за подобрение.

Заедно в час

Това не означава отказ от контрол. Означава контролът да бъде насочен към същественото: дали децата учат, дали получават качествена подкрепа, дали учителите развиват практиката си и дали директорът управлява институцията така, че тя да става по-добра.

За да бъде изпълнима тази роля, самите експерти в РУО трябва да получат необходимата подготовка за наблюдение на преподаване, даване на професионална обратна връзка, работа с данни и подкрепа на училищни екипи.

С уважение: Траян Траянов
Изпълнителен директор
Фондация “Заедно в час”